

SCIENTIFIC TRENDS: MODERN CHALLENGES

Volume 2

**Sherman Oaks
California (USA)
2021**

COLLECTIVE MONOGRAPH

SCIENTIFIC
TRENDS:
MODERN
CHALLENGES

VOLUME 2

COMPILED BY
VIKTOR SHPAK

CHAIRMAN OF THE EDITORIAL BOARD
STANISLAV TABACHNIKOV

GS PUBLISHING SERVICES
SHERMAN OAKS
2021

The collective monograph is a scientific and practical publication that contains scientific articles by doctors and candidates of sciences, doctors of philosophy and art, graduate students, students, researchers and practitioners from European and other countries. The articles contain research that reflects current processes and trends in world science.

Text Copyright © 2021 by the Publisher “GS publishing services” and authors.

Illustrations © 2021 by the Publisher “GS publishing services” and authors.

Cover design: Publisher “GS publishing services” ©

Authors: Berezinska O., Bilous O., Bilous R., Bilyaeva O., Bitaiiev V., Bocheliuk V., Bozhko N., Gaidai A., Golub A., Kostiukievych T., Kryzhevsky Ye., Lakhtarenko N., Lindhren V., Lozova O., Lyzanchuk V., Martsenkovsky I., Martynov V., Marynin A., Mosenkis Iu., Nesterovych B., Osukhovska O., Panov M., Pasichnyi V., Salden V., Sergeychuk O., Shubina Ye., Shyshko D., Sichkarenko H., Strashynskiy I., Strelnikov L., Strilets O., Tabachnikov S., Tarasenko H., Tischenko V., Tovalovych T., Vakulyk P., Virchenko G., Voronkova V.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, or stored in a database or search engine without the prior written permission of the publisher. The authors are responsible for the content and reliability of their articles. Citation or other use of the monograph is possible only with reference to the publication.

Publisher “GS Publishing Services”
15137 Magnolia Blvd, # D,
Sherman Oaks, CA 91403, USA.

ISBN 978-1-7364133-3-3

DOI : 10.51587/9781-7364-13302-2021-004

Scientific editors-reviewers: Bobrovnyk S., Bondar Yu., Cherep A.,
Glukhovskiy P., Hovorov P., Kuznetsov Yu., Lazurenko V.,
Moiseienko V., Omelianchuk L., Protsiuk R., Virna Zh.

Scientific trends: modern challenges. Volume 2 : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2021. 158 p.

Available at: DOI : 10.51587/9781-7364-13302-2021-004

CONTENT

Agricultural sciences

СТРАШИНСЬКИЙ Ігор Мирославович

ПАСІЧНИЙ василь миколайович

ЛОГІСТИКА ПОГОЛІВ'Я ЗАБІЙНИХ ТВАРИН І ПТИЦІ ТА ПРОДУКТІВ ЗАБОЮ
В УКРАЇНІ У СІЧНІ – ЧЕРВНІ 2021 РОКУ 5

Chemical and biological sciences

СТРИЛЕЦЬ Оксана Петрівна

СТРЕЛЬНИКОВ Леонід Семенович

ВИЗНАЧЕННЯ ЧУТЛИВОСТІ ПЛІСНЯВИХ ГРИБІВ-КОНТАМІНАНТІВ
РОСЛИННИХ ЕКСПЛАНТІВ ДО ПРОТИГРИБКОВИХ ПРЕПАРАТІВ
У ДОСЛІДЖЕННЯХ *IN VITRO* 9

ЛАХТАРЕНКО Наталія Василівна

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕГАЗАЦІЇ
СІРКО- ТА ФОСФОРВІСНИХ ОТРУЙНИХ РЕЧОВИН 21

Culturology

BEREZINSKA Olena

THE BAROQUE MAN 26

Construction and architecture

МАРТИНОВ Вячеслав Леонідович

СЕРГЕЙЧУК Олег Васильович

ВІРЧЕНКО Геннадій Анатолійович

ОПТИМІЗАЦІЯ РОЗТАШУВАННЯ ФОТОЕЛЕКТРИЧНИХ МОДУЛІВ
НА ОГОРОДЖУВАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЯХ БУДІВЕЛЬ 36

Earth sciences

КОСТЮКЄВИЧ Тетяна Костянтинівна

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗМІНИ КЛІМАТУ (RCP 8.5) НА АГРОКЛІМАТИЧНІ
УМОВИ ВИРОЩУВАННЯ ЖИТА ОЗИМОГО В СХІДНОМУ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ 41

Economic sciences

ВОРОНКОВА Валентина Григорівна

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПЦІЇ СТРАТЕГІЇ КІБЕРБЕЗПЕКИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ 46

Medicine

БІЛЯЄВА Ольга Олександрівна

ГОЛУБ Олександр Андрійович

ВАКУЛИК Поліна Василівна

КРИЖЕВСЬКИЙ Євгеній Євгенійович

ГАЙДАЙ Аліна Русланівна

ЕФЕКТИВНІСТЬ АПЛІКАЦІЙНОГО СОРБЕНТУ НОВОГО ПОКОЛІННЯ
В КОМПЛЕКСНОМУ ЛІКУВАННІ СИНДРОМУ ДІАБЕТИЧНОЇ СТОПИ 61

ТАБАЧНИКОВ Станіслав Ісакович ОСУХОВСЬКА Олена Сергіївна МАРЦЕНКОВСЬКИЙ Ігор Анатолійович САЛДЕНЬ Вікторія Ігорівна ТОВАЛОВИЧ Тетяна Володимирівна	РАННЯ ДІАГНОСТИКА, ПСИХОПРОФІЛАКТИКА ТА КОМПЛЕКСНЕ ЛІКУВАННЯ ОСІБ З ПСИХІЧНИМИ ТА ПОВЕДІНКОВИМИ ПОРУШЕННЯМИ І РОЗЛАДАМИ, ЯКІ ПЕРЕНЕСЛИ COVID-19	72
---	---	----

Pedagogical sciences

ТАРАСЕНКО Галина Сергіївна НЕСТЕРОВИЧ Богдан Іванович	РОЛЬ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ	81
--	---	----

Philosophical sciences

БІТАЄВ Валерій Анатолійович МОСЕНКІС Юрій Леонідович	МУЗЕЄФІКАЦІЯ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ЯК МИСТЕЦЬКОГО І ПАТРІОТИЧНО-ВИХОВНОГО ФЕНОМЕНУ	91
---	---	----

Psychology

ВОСЧЕЛИУК Vitalii Yosypovych PANOV Mykyta Serhiyovh LINDHREN Volodymyr Ruslanovych	PERSONALITIES OF PREVENTIVE ACTIVITY OF PSYCHOLOGIST TO OVERCOME PROFESSIONAL BURNING IN MEDICAL WORKERS USING METHODOLOGIES METHODS OF NEUROLINGUISTIC PROGRAMMING (NLP)	96
ЛОЗОВА Ольга Миколаївна ШИШКО Дар'я Леонідівна	СТЕРЕОТИПИ КРАСИ ЯК ЧИННИК ТРИВОЖНОСТІ САМОТНИХ ЖІНОК.....	111

Social communications

СІЧКАРЕНКО Галина Геннадіївна	УНІВЕРСИТЕТ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ	125
ЛИЗАНЧУК Василь Васильович БІЛОУС Оксана Михайлівна БІЛОУС Роксоляна Олексіївна	ЕНЕРГІЯ ЖУРНАЛІСТСЬКОГО СЛОВА: ДОБРОТВОРЧА ЧИ РУЙНІВНА?!	131

Technical sciences

БОЖКО Наталія Володимирівна ТИЩЕНКО Василь Іванович ПАСІЧНИЙ Василь Миколайович МАРИНІН Андрій Іванович ШУБІНА Євгенія Андріївна	ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНОЇ СИРОВИНИ У ВИРОБНИЦТВІ КОМБІНОВАНИХ М'ЯСОПРОДУКТІВ ЯК ПРОГРЕСИВНИЙ НАПРЯМОК СТВОРЕННЯ ПРОДУКТІВ ПІДВИЩЕНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ЦІННОСТІ	146
---	--	-----

ТАРАСЕНКО Галина Сергіївна

доктор педагогічних наук, професор,
Вінницька академія безперервної освіти
ORCID ID: 0000-0001-9394-2600

НЕСТЕРОВИЧ Богдан Іванович

кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського
ORCID ID: 0000-0003-2042-3281
Україна

РОЛЬ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Глобалізація всіх процесів та сфер суспільного життя, опосередкована масштабними інтеграційними процесами цивілізаційного характеру, зумовлює пошук нової освітньої парадигми, яка б найповніше віддзеркалила не лише національні традиції використання природи як фактора особистісного впливу, але й відповідала б суспільно-історичним орієнтирам на гармонійне співіснування з природою людства в цілому та кожної людини зокрема.

В контексті цього актуальним результатом освітньої роботи в Новій українській школі є формування екологічної компетентності молодих поколінь як інтелектуальної, рефлексивної та практичної здатності вчасно і адекватно коригувати особисте та суспільне ставлення до природи як до найвищої цінності буття. В цьому контексті екологічна компетентність набуває значення «надпредметної», синтетичності якої обумовлена освоєнням не окремих наук, а цілим комплексом різних галузей знань на основі зближення природничих та гуманітарних наук, об'єднанням зусиль формальної та неформальної освіти. Це той соціально необхідний результат, який врешті корелює суспільно прийнятні поведінкові програми в природі, для формування яких одних лише природничих знань замало. Сьогодні потрібні персоналізовані, достатньо гнучкі, творчо-варіативні, інтегровані в світовий соціокультурний контекст поведінкові програми, які формуються в молодій людини протягом усього процесу навчання й виховання і залишаються основним освітнім результатом тоді, коли забуваються фактичні знання, здобуті протягом шкільного чи студентського життя. Саме екологічна

компетентність допоможе молодій людині, майбутньому фахівцю перейти від вузько-утилітарного ставлення до природи та фахового ремісництва на рівень життєтворчості в ім'я гармонії людини і довкілля.

Великої ваги у реалізації компетентнісного підходу до освітнього процесу відіграє екологічний світогляд педагога як цілісне уявлення про світ, про себе та своє місце у світі. Це особливе розуміння світобудови, яке ґрунтується на узагальнених знаннях про світ, на ідеальних переживаннях ціннісних аспектів взаємодії з природою. Сюди входять сталі установки професійно-практичної діяльності, які обумовлюють поведінкові програми щодо позиціонування людини в природі. Екологічний світогляд учителя сприяє успішній реалізації ним такої наскрізної змістової лінії в контексті інтеграції ключових і предметних компетентностей, як екологічна безпека та сталий розвиток.

Надійним фактором формування екологічного світобачення вчителя може стати мистецтво, яке посідає серед інших форм суспільної свідомості рівноправне місце. Воно є феноменом культури, в якому фіксується і концентровано виражається людський досвід світоглядного самовизначення, а також досвід безпосередньо предметної реалізації цього самовизначення в культурних формах освоєння природи. В художніх образах, як правило, відтворено ті естетичні ідеї, які несуть у собі високий інтелектуальний і гуманістичний заряд і які співзвучні загальнолюдським цінностям.

Проблеми художнього пізнання світу активно вивчаються філософами, психологами, педагогами. Дослідники вважають його більш високою і одночасно особливою формою пізнання дійсності. На думку філософів, художнє пізнання світу охоче користується метафорою як результатом нерозчленованого сприйняття природи (Д. Віко, В. Гумбольдт, О. Потебня). Психологи завжди заглиблено вивчали вплив мистецьких образів на формування особистісних утворень (Р. Арнхейм, Л. Виготський, В. Роменець, З. Фрейд, К. Юнг, П. Якобсон та ін.). Невипадково народилась ідея культурного діалогу (М. Бахтін), а на її основі активно функціонує практика художнього діалогу (Г. Кудіна, Ю. Лотман, З. Мінц, З. Новлянська, Т. Ців'ян, А. Шевченко та ін.). Абсолютно органічно вивчає роль мистецтва у світоглядному становленні молоді й педагогічна наука. Зокрема, українські дослідники традиційно надають великого значення мистецькій підготовці вчителя (В. Дряпка, І. Зязюн, В. Кудін, Л. Масол, Н. Миропольська, В. Орлов, О. Отич, О. Рудницька, Г. Шевченко, А. Щербо та ін.).

Художнє життя людства, на нашу думку, народжене, насамперед, потребами у світоглядному самовизначенні людини. Надзвичайно близькою нам здається позиція Л. Виготського, який вважав, що мистецтво радикально змі-

нює афективну сферу особистості, і це відіграє важливу роль в організації її поведінки, великою мірою соціалізує її¹. По суті, мистецтво є виявом і духовно-практичним розв'язанням проблем і протиріч світогляду, що виявляються в контексті культурного способу життя.

Тривалий час, на жаль, роль мистецтва недооцінювалась і була зведена лише до ілюстрування різних теоретично виражених світоглядних принципів. Сьогодні впевнено можна стверджувати, що мистецтво є, насамперед, світоглядним феноменом, «культурною феноменологією загальнолюдського» (В. Малахов). Поза спілкуванням з мистецтвом неможливо «окультурити» такий важливий елемент світогляду, як почуття, без чого ніякі науково обґрунтовані знання не перетворюються на переконання. Художня культура підтримує постійний актуальний світоглядний фон суспільного буття, адже актуальними, тобто такими, що потребують постійного відтворення, можуть бути не лише проблемні світоглядні ситуації, але й сталі установки. Будь-яке суспільство з необхідністю потребує втілення свого світогляду в художніх творах, які уміло й витончено точно перетворюють світоглядні смисли на надбання всіх членів соціуму. О. Рудницька абсолютно резонно визначає художній світогляд учителя як специфічну форму його емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього буття, що фокусує смисложиттєві установки та орієнтири людини, виражені у творах мистецтва².

Знаменно, що в мистецьких творах за допомогою вироблених в ході розвитку культури художніх знаків фіксується досвід переживання буття як безпосередньо-чуттєвого ствердження людини в світі природи. І. Франко у свій час справедливо зазначав, що в мистецтві «маємо зложений безмірний запас змислових досвідів, їх комбінацій і абстракцій, а також великий запас чуттєвих зворушень найрізніших людей і багатьох поколінь»³. Мистецтво передає цей історично відібраний, художньо організований життєвий досвід людства, закарбований в інформаційно-знакових системах, які функціонують у певному культурному контексті і впливають на духовний світ особистості. Недаремно побутують думки, що мистецтво функціонує як «код культури» (М. Каган). Ця метафора якнайкраще уособлює знакову природу мистецтва, завдяки якій воно містить найбільш суттєве і глибинне в цілісності культурних систем.

Художня діяльність, кодує віковий досвід взаємовідносин суспільства з природою, наближує людину до необхідності розв'язання невідкладних проблем буття, загострює відповідальність морального, естетичного, еколо-

1 Выготский Л. С. Психология искусства. М.: Педагогика, 1987. 344 с.

2 Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. С. 57.

3 Франко І. Я. Краса і секрети творчості / Упор. Р. Т. Гром'яка, Ф. Д. Пустової. К.: Мистецтво, 1980. С. 372.

гічного – загалом світоглядного вибору. Цьому якнайкраще сприяє власна природа художньої діяльності. На думку філософів, вона утворилась в результаті органічного злиття інших видів діяльності. Тому до мистецтва застосовують поняття емерджентності, що означає виникнення у цілого нових якостей, відсутніх у його складових. Наслідком емерджентності вважається власне художність. Підкреслюючи інтегративний характер цієї якості мистецтва, дослідники вказують на специфічне поєднання пізнавальної інформації, системи оцінок, комунікативних якостей⁴. Завдяки такій інтегративності, художня діяльність завжди була гранично наближена до природи і врешті-решт перетворилась на її образну філософію.

Світова культура народила вельми цікаві ідеї про «зв'язкову» роль мистецтва між людиною і природою. Мислителі різних часів і народів вважали, що природа начебто обирає мистецтво «посередником» між собою і людством. Східна філософія тлумачить мистецтво як спосіб керівництва нижчих основ вищими, як допомогу простим формам життя від більш складних та витончених, якими є, зокрема, продукти художнього генію. Так, індійська естетика вважає мистецтво засобом узгодження внутрішнього ритму індивіда із космічним ритмом (О. Тагор, Ш. Пандит). Українська філософія також вбачає певний космічний «зв'язок» між мистецтвом і природою. Між великим світом природи (макрокосмосом) і людиною (мікрокосмосом), з погляду Г. Сковороди, існує посередник – світ символів. Видатний філософ мав на увазі Біблію⁵, але на роль символічного світу-посередника, крім релігії, з успіхом можуть претендувати інші форми суспільної свідомості, зокрема мистецтво.

Незважаючи на те, що у мистецтві художня цінність домінує над іншими видами цінності (науковою, моральною, релігійною та ін.), мистецтво все ж таки оспівує, звеличує, стверджує, як правило, екологічно цінне у природі та у взаємовідносинах людини з нею. Тому вже поширеною стала думка про те, що серед різних форм суспільної свідомості найбільш послідовно на екологічні рейки стало мистецтво.

Незважаючи на певні розбіжності, мистецтво і природа не повинні «змагатися», оскільки належать до різних груп естетичних об'єктів. Навпаки, їх відмінність передбачає плідну взаємодію. Художні образи природи значно розширюють критерії схвалення природи. Це набуває великого значення в межах позитивної естетики, яка не вважає за потрібне оцінювати природні об'єкти, але проголошує необхідність цілковитого їх схвалення.

4 Каган М. С. Человеческая деятельность. М.: Политиздат, 1974. С.120–124.

5 Сковорода Г. С. Катехізис або Початкові двері до християнських чеснот. Детройт –Торонто, 1963. 18 с.

Якщо природа є активно життєтворчістю, то мистецтво – це життєтворчість як артефакт, адже створюється людиною – найрозвиненішою формою життя в природі. Отже, образ природи, народжений художньою свідомістю людини, утворює той культурний шар, що є підґрунтям ноосфери (В. Вернадський), а звідти знов повертається в природу, але як «агент» сфери розуму, як регулятор взаємодії людства і космосу.

Мистецтво можна вважати своєрідним «естетико-екологічним ноу-хау», яке виконує свою культурну місію завдяки власному феномену поліфункціональності. Значною мірою цьому сприяє синкретична природа мистецтва, що завжди пульсує як пізнання світу, його оцінка, перетворення та комунікативний засіб. На думку дослідників (Ю. Борєв), мистецтво водночас є пізнанням світу і діяльністю, а по відношенню до навколишнього виконує такі функції: суспільно-перетворювальну, пізнавально-евристичну, інформаційно-комунікативну, виховну, сугестивну, естетичну, гедоністичну та ін.

Вчені намагаються конкретизувати функції мистецтва щодо природи і відокремлюють з величезного списку такі: етичну (формування ціннісних орієнтацій відносно природи); художньо-концептуальну (здійснення філософського аналізу людського відношення до природи); передбачення (прогнозування майбутнього стану навколишнього середовища); суспільно-перетворювальну (художнє відтворення способів діяльності людини в природі) та ін.⁶ Враховуючи думки дослідників, ми вважаємо за можливе наголосити на пріоритетному значенні певних функцій мистецтва, які, на нашу думку, якнайкраще забезпечують функціонування художнього твору в системі формування екологічного світогляду. Це гносеологічна, художньо-концептуальна, художньо-виразна і ціннісно-орієнтаційна функції.

Справжнє мистецтво ніколи не вдається до простого копіювання об'єктів та явищ природи. За образом порівнянням Л. Виготського, мистецтво відноситься до життя, як вино до винограду, оскільки бере свій матеріал з життя, але дає понад цей матеріал таке, що до якостей матеріалу ще не належить⁷. Завдяки експресії художньої мови, образ природи сприймається не як пряме її зображення, а як більш чи менш талановита метафора. Навіть художники, які, на думку оточуючих, занадто прикуті до натури, відкривають у природі те, що не під силу відкрити обивателю.

На думку філософів (Ю. Борєв, І. Зязюн, Н. Крилова, В. Кудін, В. Мазепа, В. Малахов, В. Михалєв, О. Мигунов та ін.), твори мистецтва дають

6 Кяхрик Л. О., Лиллеорг І. М. Этическое и эстетическое в экологическом воспитании. Экологическое воспитание и образование при подготовке учителя. Волгоград: ВГПИ, 1983. С. 22.

7 Выготский Л. С. Психология искусства. М.: Педагогика, 1987. С. 233.

людині більш багатий за своїм змістом життєвий досвід, ніж це роблять наукові системи чи теорії. Художній досвід, на думку дослідників, має моральну природу. Отже, всі мистецтва врешті-решт вчать одному – мистецтву жити на Землі (Б. Брехт).

Успіх мистецького впливу зумовлений тим, що художні образи привертають людей відсутністю демонстративних «виховуючих» намірів, умисної повчальності, відразливої зарозумілості. Моральний зміст, як справедливо зазначає І. Зязюн, не існує в мистецтві автономно, а входить у структуру образу, стверджується формою і набуває значущості⁸.

Отже, мистецтво створює свою систему суспільних цінностей, яка визначається нормами моралі та естетичними ідеалами. Як правило, розвиток цієї системи випереджає реальний рівень духовно-практичного освоєння людством природи, адже образна мова мистецтва еволюціонує швидше, ніж норми поведінки і психологія людей. Мистецтво, відображаючи людське ставлення до природи, якраз і виражає те, що неможливо побачити у самій природі. Мистецтво не лише відтворює, але й проектує відношення до природи, адже саме у художника інтенсивно, з історичним випередженням формується високорозвинена культурна самосвідомість.

Художня творчість навіть намагається запропонувати людству свій варіант екологічних законів життя в природі. Так, українські письменники-фантасти на основі синтезу наукового знання та інтуїції художнього відображення природи формулюють такі екологічні принципи: спільності (все у всьому); Протея (вічної втечі, плинності); вічного метаморфозу; аналогії, тотожності; кореляції (миттєвої взаємодії у Всесвіті); насиченості (повноти чи збитковості); призначення (все в бутті «призначене» для чогось)⁹.

Отже, мистецтво продукує велику гаму ціннісних орієнтирів щодо відношення до природи, які, завдяки пізнанню мільйонами людей, знову повертаються в об'єктивну дійсність, але вже як регулятори практичної діяльності в природі. Таким чином, художні образи не є витвором довільної фантазії – вони набувають величезної соціальної значущості та виправданості. Мистецтво, таким чином, перетворюється на систему самозахисту ноосфери і є її невід'ємною частиною (В'яч. Іванов).

Таким чином, багатьом суспільним інститутам варто визнати, що мистецтво є специфічною (художньою) формою обміну ціннісними підходами до природи, способами взаємодії з навколишнім світом, варіантами його естетичного перетворення.

8 Зязюн І. А. Естетичний досвід особи. К.: Вища школа при КДУ, 1976. С.43

9 Кравченко С. М., Костицький В. М. Екологічна етика і психологія людини. Львів : Світ, 1992. С. 38.

Освіта повинна бути чи не найбільше зацікавлена в посиленні ролі мистецтва як форми суспільної свідомості в процесі екологічного виховання молодих поколінь. Цьому сприяють:

- поліфункціональність мистецтва по відношенню до природи (артефакт життєтворчості; засіб зрівноважування з навколишнім світом);
- культурно-посередницька місія мистецтва (символічний «посередник» між Людиною і Природою; суперпарадигма естетики навколишнього середовища);
- пізнавальні, виражальні, ціннісно-орієнтаційні можливості мистецтва в процесі формування екологічної культури особистості;
- енергія соціально-виховної дії мистецтва щодо розв'язання екологічних проблем.

Мистецтво набуває величезного значення у підготовці вчителя до еколого-виховної діяльності. Презентуємо досвід використання мистецьких образів з метою корекції екологічного світогляду вчителя. На базі Вінницької академії безперервної освіти відбувається багаторічна апробація авторського міждисциплінарного спецкурсу «Еколого-педагогічна естетика», створеного на основі проблемної інтеграції знань (філософії, психології, мистецтва, екології). Цільове призначення курсу – розвиток у вчителів будь-якого фаху здатності холістично, тобто цілісно осягнути проблему збереження природи шляхом розуміння унікальності екосистем через їхні естетичні характеристики. Серед завдань спецкурсу є формування своєрідних метанавичок ціннісного освоєння природи. Даний курс має певні переваги над диференційованим вивченням природи – це поглиблення культурологічної та аксіологічної спрямованості, підсилення соціокультурних акцентів, використання потенціалу художньої рефлексивності, забезпечення загальнофілософської основи екологічного світобачення.

Еколого-педагогічна естетика є гуманітарним засобом розв'язання трагічної антитези «природа – культура», тобто має виражений соціально значущий результат. Екологічна естетика, в нашому розумінні, має суттєве прикладне значення, адже розрахована на безпосередній «вихід» у педагогіку. Вона ніби відкриває освітянам шляхи універсалізації естетичної оцінки довкілля та реалізації її еколого-виховного потенціалу

До недавнього часу вважалось, що основним призначенням екологічної естетики є організація середовища. Втім на часі більш глибоке розуміння її суті та функціонального поля. Ця дисципліна своєю основою має інвайронментальну філософію і психологію, адже вивчає взаємозв'язки між різними перемінними природного середовища та психікою і поведінкою людини. Вона досліджує людське сприймання, переживання, поведінку в їхніх природних, репрезентативних

контекстах. Екологічна естетика оперує новітніми поняттями, які допоки не уведені ні в науковий, тим більше в повсякденно-життєвий обіг. Наприклад, «середовищна поведінка», яка, за мірками екологічної естетики, має бути доречною, прийнятною і своєчасною у конкретній природній ситуації, яка може мати свої сюжети, ситуації-мізансцени, акти поведінкової екодрами. Цікаво, що Ірйо Сепанмаа – сучасний фінський екофілософ – вважає, що екологічна естетика буквально вчить бачити цінність природних процесів у незалежності їх від людини. Він підкреслює важливість інтерпретації природи як непрямой демонстрації її цінностей. Інтерпретоване, на його думку, робить природу зрозумілою. Інтерпретація ж не відбувається у вакуумі: вона має дві основи – знання і асоціації¹⁰.

Ми виходимо з того, що надійним способом особистісної інтерпретації сприйнятого є мистецька діяльність. Тому одним із інноваційних шляхів викладання екологічної естетики в системі післядипломної педагогічної освіти є використання інтегративних механізмів поліхудожнього підходу, який передбачає універсалізацію художнього аналізу з погляду світоглядно-психологічного впливу мистецьких образів на особистість з метою формування в її свідомості цілісної картини соціокультурного простору. Реалізація поліхудожнього підходу в контексті викладання еколого-педагогічної естетики полягає в тому, що в процес фахового зростання педагога вплітаються переживання і усвідомлення не просто літературних, музичних чи просторово-пластичних образів природи, а еталонних естетичних цінностей ставлення людини до довкілля, які потужно закарбовані в художньому досвіді людства. Це допомагає вчителю абсолютно гуманітарно інтерпретувати художні образи природи з прямою орієнтацією на видобування їхнього світоглядного змісту. Це набуває першорядного значення у підготовці педагогів до формування екологічної компетентності як ключової.

У процесі реалізації спецкурсу ми виходимо з того, що світовідношення є рефлексивним, інтегральним цілим, котре виявляється в сприйнятті як *образ світу*. З нашого погляду, мистецький образ є своєрідним субліматом інтегративності пізнання й почування. Без належного формування у вчителя образного мислення, на наше переконання, взагалі неможлива гуманітаризація освітнього процесу. Можна сміливо стверджувати, що саме образне, метафоричне мислення має підвищену евристичність і забезпечує вчителю інтуїтивне осягання природних та соціальних зв'язків у контексті сучасних екологічних викликів.

Отже, окресливши переваги презентованого вище спецкурсу, хочемо зазначити, що вчителю дійсно потрібна еколого-педагогічна естетика як оновлений

10 Sapanmaa Y. The Beauty of Environmental. A General Model for Environmental Aesthetics. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 1986. 184 p.

погляд на філософію природи, який, по-перше, допоможе побудувати особистісне ставлення до неї на базі суб'єктифікації сприймань та оцінок, по-друге, забезпечить особисте позиціонування в природі, по-третє, уможливить усвідомлення ґенези власної екологічної свідомості і поведінки на рівні потужної рефлексії. Сьогодні на часі впровадження в систему післядипломної педагогічної освіти методів діагностики, корекції і тренінгів екологічної свідомості – як індивідуальної, так і групової. Дуже важливо навчити вчителів організовувати спочатку свою, а потім дитячу «середовищну поведінку» через включення в різні ситуації з різним сюжетно-предметним наповненням¹¹.

У практично-експериментальній роботі з учителями ми спробували повторити запропоноване В.Роменцем дослідження особливостей формування здатності педагогів різного фаху до науково-творчого мислення¹² в контексті готовності до еколого-виховної роботи з учнями. Так, вчителям основної школи було запропоновано творчо інтерпретувати міркування молодшого підлітка: «Риба – холодна і дурна. Вона живе для того, щоб ми її ловили та їли».

Знаменно, що вчителі різних предметів по-різному інтерпретували дитяче міркування. Більшість респондентів з числа викладачів природничих дисциплін (61%) відсторонено констатувала «зайву жорстокість» такої оцінки, яка, на їхню думку, спричинена дефіцитом поінформованості учнів про цікаві особливості біології риб. Лише третина опитаних учителів змогла виявити так звану «симпатійну уяву» на рівні художньо-наукової інтуїції, що врешті допомогло їм достатньо цілісно «охопити» педагогічним поглядом запропоновану ситуацію. В інтерпретаціях учителів гуманітарних дисциплін відчувався інтегративний підхід до сприймання і тлумачення як факту з життя риб, так і оцінки його учнем молодшого підліткового віку. Зокрема, опитані педагоги спирались не на раціоналізоване пояснення, а давали емоційно-образний коментар, моделюючи навіть свій діалог з учнем.

Ми констатували, що результатом вивчення еколого-педагогічної естетики стало інтерпретування наведеного факту з погляду єдності філософії, екології, мистецтва. В проєктованих відповідях карбувались спроби доступного пояснення дитині унікальності згаданої екосистеми через її естетичні характеристики – наявні й приховані. Наприклад, предметом полеміки пропонувались ділеми: риба – дурна чи розумна? Красива чи бридка? У полеміці стверджувалась естетика поведінкових програм мешканців моря. Наведемо приклад творчої інтерпретації вчителем біології даної ділеми:

11 Тарасенко Г. С., Нестерович Б. І. Аксіологічний підхід до створення еколого-виховних ситуацій у процесі фахової підготовки вчителя. Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія. Ялта : РВВ КГУ, 2005. Вип. 8. С. 12–26.

12 Роменець В. А. Психологія творчості. К: Либідь, 2001. С. 115–119.

«Я спробую донести до учнів іншу оцінку рибного царства. Я покажу їм приховану красу цих істот, тобто ту, яку очам не видно. Взяти хоча б гармонійність певних біологічних процесів. Хіба може не зворушити, наприклад, дивний «патріотизм» лосося? Ця риба за будь-яку ціну прагне повернутися у ті води де народилась, і лише там дає життя потомству. Шлях до нересту – важкий і небезпечний, але лосось вперто пливе у “рідні пенати”, щоб продовжити свій рід і відразу померти. Скептики знизують плечима: “Інстинкт”. Авжеж. Але скільки краси в тих поведінкових програмах, що пропонує природа своїм істотам! «.

Крім дивовижного «патріотизму» осетрових та лососевих риб, вчителі предметів гуманітарного циклу інтерпретували не менш дивовижний альтруїзм дельфінів, які безкорисливо рятують людей у морі; жертвний бунт китів проти забруднення водойм та ін. У проєктованих монологах та діалогах був відчутний досвід художнього осмислення педагогами естетики водної стихії завдяки сприйманню її мистецьких образів: це знакові образи риб у літературних творах Е. Андіївської («Говорюща риба»), В. Астаф'єва («Цар-риба») та Е. Хемінгуея («Старий і море»); це захоплений гімн розумникам дельфінам у творах Р. Кларка («Острів дельфінів»); це залюблене ставлення до моря в прозі К. Паустовського («Чорне море»), це уважне вслуховування в енергію океану в музиці композитора і мореплавця М. Римського-Корсакова («Садко». Океан-море синє); це милування дивовижним світом акваріуму в музиці К. Сен-Санса («Карнавал тварин») та на картинах А. Матісса («Червоні рибки»); це знайомство з екологічним джазом П. Вінтера, в якому звуки музики переплітаються з криками китів та дельфінів; це зворушливий кінофільм С. Вінсера «Звільніть Віллі» та багато інших переконливих художніх свідчень нашої людської любові не лише до «гастрономічних якостей» мешканців водойм.

Таким чином, післядипломна освіта педагогів обов'язково повинна мати особистісний вимір. Лише гуманістично забарвлені особистісні цінності можуть стати сутнісним показником компетентнісної готовності вчителя до освітньої роботи з дітьми і виконати функцію найвищого критерію орієнтації педагога в освітньому просторі Нової української школи. Надійним засобом формування екологічного світогляду вчителя повинно стати мистецтво, уміло вплетене у викладання нормативних та спеціальних навчальних дисциплін у системі післядипломної педагогічної освіти.